

UOT 657

MÜƏSSİSƏLƏRDƏ GƏLİR VƏ XƏRCLƏRİN UÇOTUNUN APARILMASININ ƏHƏMİYYƏTİ

Elnur BAXŞIYEV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 29 sentyabr 2022; çapa qəbul edilmişdir: 31 oktyabr 2022; online-da çap edilmişdir: 30 dekabr 2022

Received: 29th of September, 2022; accepted: 31th of October, 2022; published online: 30th of December, 2022

Açar sözlər: *gəlirlər, xərclər, mühasibat uçotu, gəlir və xərclərin təsnifatı, vergi uçotu*

Giriş

Sahibkarlıq fəaliyyətinin məqsədi sosial ehtiyacları ödəmək və gəlir əldə etməkdir. İstehsal müəssisəsində bu məqsəd istehsal və təsərrüfat prosesində həyata keçirilir. Müəssisənin istehsal-təsərrüfat fəaliyyəti xammal və materialların alınması, hazır məhsulun buraxılması, istehlakçılara satılması, əmək haqqının ödənilməsi və s. üzrə fərdi təsərrüfat əməliyyatlarından ibarətdir.

Müəssisənin təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəliliyi mülkiyyət formasından, təşkilati-hüquqi formasından, sahənin xüsusiyyətlərindən, fəaliyyət miqyasından və s. daxili və xarici istifadəçilərin tələbatını ödəmək üçün mühasibat uçotunun təşkilinin səmərəliliyindən və informasiya axınlarının qurulmasından xeyli dərəcədə asılıdır. Bu, maliyyə və idarəetmə uçotunun, o cümlədən gəlirlərin, xərclərin və maliyyə nəticələrinin uçotunun davamlı olaraq təkmilləşdirilməsini tələb edir ki, bu da onların qurulmasının nəzəri və praktiki aspektlərinin öyrənilməsi çərçivəsində mümkün olur və sistemli yanaşmadan istifadə etməklə təmin edilir.

1. Müəssisənin gəlirləri və onların təsnifatı

Müəssisələrin gəliri, iştirakçıların töhfələri istisna olmaqla, bu təşkilatın kapitalının artmasına səbəb olan aktivlərin alınması və öhdəliklərin ödənilməsi nəticəsində iqtisadi mənfəətin artması kimi tanınır. Müəssisənin gəliri müəssisənin istehsal, satış, maliyyə və investisiya fəaliyyətinin aparılmasına görə mükafat olaraq aldığı pul və qeyri-pul resurslarıdır. “Təşkilatın gəlirləri” uçotu haqqında əsasnaməyə əsasən təşkilatın gəlirləri xarakterindən, alınma şərtlərindən və fəaliyyət sahələrindən asılı olaraq aşağıdakılara bölünür:

- Adi fəaliyyətdən gəlir;
- Əməliyyat gəliri;
- Qeyri-əməliyyat gəlirləri;
- Fövqəladə gəlir. [2, s. 52]

Müəssisənin əsas əməliyyatları onun nizamnaməsində göstərilməlidir. Bu əməliyyatlara çox vaxt malların satışı, məhsulların istehsalı və satışı, xidmətlərin göstərilməsi və işlərin başa çatdırılması daxildir. Lakin bir çox hallarda müəssisənin nizamnaməsində “müəssisə qanunla qadağan olunmayan bütün növ fəaliyyətlərdə də iştirak edə bilər” qeydi mövcuddur.[4]

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: elnurbaxshiyev200022@gmail.com

Müəssisələrdə adi fəaliyyətdən əldə edilən gəlirə aşağıdakılar daxildir:

- Malların satışından əldə edilən gəlirlər,
- İşlərin və xidmətlərin görülməsinə görə haqlar,
- Debitor borcları,
- Lisenziya ödənişləri,
- İcarə haqqı və qonorar.

Digər gəlirlər qrupuna isə aşağıdakılar daxildir:

- Birgə fəaliyyətdən mənfəət;
- Aktivlərin satışından əldə olunan gəlirlər;
- Məhdudiyət müddəti bitmiş kreditor borcları;
- Əvəzsiz alınan aktivlər;
- Alınan dividendlər, faizlər;
- Alınan cərimələr, müqavilənin pozulmasına görə cərimələr;
- Kurs fərqləri.

Vergi uçotunda gəlir dedikdə satışdan əldə edilən gəlir və qeyri-əməliyyat gəliri başa düşülür. [7]

Aşağıdakı tələblərin hamısı yerinə yetirildikdə, malların satışından əldə olunan gəlir tanınır:

1. Müəssisə malın mülkiyyət hüququ ilə bağlı risklərin və mükafatların əhəmiyyətli hissəsini alıcıya ötürdükdə;
2. Müəssisə artıq mülkiyyət hüququnun idarə edilməsində iştirak etmədikdə və satılan mallar üzərində faktiki nəzarəti özündə saxlamadıqda;
3. Gəlirin məbləğini etibarlı əsaslarla qiymətləndirmək mümkün olduqda;
4. Əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərənin müəssisəyə daxil olması ehtimalı olduqda;
5. Gəlirin məbləğini etibarlı əsaslarla qiymətləndirmək mümkün olduqda. Bu şərtlərdən ən azı biri yerinə yetirilmədikdə, kreditor borcları gəlir əvəzinə mühasibat uçotunda tanınır.

Aşağıdakı tələblərin hamısı yerinə yetirilərsə, xidmətin təchizatı ilə əlaqəli əməliyyatın nəticəsi etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilər:

1. Gəlirin məbləğini etibarlı şəkildə qiymətləndirmək mümkün olduqda;
2. Əməliyyatla bağlı iqtisadi səmərənin müəssisəyə daxil olması ehtimalı olduqda;
3. Hesabat tarixində əməliyyatın tamamlanma mərhələsini etibarlı qiymətləndirmək mümkün olduqda;
4. Əməliyyatla əlaqədar çəkilmiş və bu əməliyyatın başa çatdırılması üçün tələb olunan xərcləri etibarlı şəkildə qiymətləndirmək mümkün olduqda. [4]

Təşkilata digər hüquqi və fiziki şəxslərdən aşağıdakı daxilolmalar gəlir kimi tanınmır:

- Əlavə dəyər vergisinin, aksizlərin, ixrac rüsumlarının və bu kimi digər icbari ödənişlərin məbləği;
- Komitentin, prinsipalın və s. xeyrinə komissiyon müqavilələri, agentlik və digər oxşar müqavilələr üzrə məbləğlər;
- Məhsulların, malların, işlərin, xidmətlərin əvvəlcədən ödənilməsi qaydasında;
- Məhsulların, malların, işlərin, xidmətlərin ödənişi hesabına verilən avans məbləğləri;
- Əmanətin məbləği;
- Kreditin, borcalana verilən kreditin qaytarılmasında məbləğlər. Fəaliyyət predmeti müqavilə üzrə əmlakın icarəsi olan təşkilatlarda gəlirlər bu fəaliyyətlə bağlı olan daxilolmalar hesab edilir. [2, s. 53]

Fəaliyyəti innovasiyalara, sənaye nümunələrinə və əqli mülkiyyətin digər formalarına patendlərdən irəli gələn hüquqların ödənilməsi ilə təmin edilməsi olan təşkilatlarda gəlir əldə edilməsi bu fəaliyyətlə bağlı olan gəlirlər (əqli mülkiyyətdən istifadəyə görə

lisenziya ödənişləri) hesab edilir. Fəaliyyət predmeti digər təşkilatların nizamnamə kapitalında iştirak olan təşkilatlarda gəlirlər bu fəaliyyətlə bağlı olan daxilolmalar hesab edilir. Bir təşkilatın öz əmlakından, ixtiralar, sənaye nümunələrinə və digər əqli mülkiyyət növlərinə patentlərdən yaranan hüquqlardan müvəqqəti istifadəyə görə haqqın ödənilməsindən və digər təşkilatların nizamnamə kapitalında iştirakdan əldə etdiyi gəlir təşkilatın fəaliyyətinin predmeti, digər gəlirlərə daxildir. [2, s. 54]

2. Müəssisənin xərcləri və onların təsnifatı

Mülkiyyətçilərin qərarı ilə töhfələrin azalması istisna olmaqla, təşkilatın xərcləri, bu təşkilatın kapitalının azalması ilə nəticələnən aktivlərin silinməsi və öhdəliklərin artması nəticəsində iqtisadi səmərənin itirilməsi kimi tanınır. "Təşkilatın xərcləri" Mühasibat Uçotu Qaydalarına uyğun olaraq, xərclər xarakterinə, icra tələblərinə və təşkilatın fəaliyyət sahələrinə görə iki böyük qrupa ayrılır:

- gündəlik fəaliyyət üçün xərclər;
- digər xərclər.

Adi fəaliyyətlər üçün məsrəflərə malların istehsalı və satışı, əşyaların alınması və satışı, işlərin yerinə yetirilməsi və xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı xərclər daxildir. Adi fəaliyyətlər üçün xərclər aşağıdakı maddələrdən ibarətdir:

- Xammal, material, yanacaq, mal və digər ehtiyatların alınması xərcləri;
- Təşkilatın işçilərinin əməyinin ödənilməsi ilə bağlı xərclər; əmək haqqı fondundan ödənilən vergilər şəklinə;
- Təşkilatın əsas vəsaitlərinin köhnəlməsi xərcləri;
- Üçüncü şəxslərdən xidmətlərin alınması xərcləri;
- Digər xərclər.

Digər xərclərə aşağıdakılar daxildir:

- təşkilatın əmlakından müvəqqəti istifadəyə görə haqqın verilməsi ilə bağlı xərclər;
- digər təşkilatların nizamnamə kapitalında iştirakla bağlı xərclər;
- pul vəsaitləri, mallar və məhsullar istisna olmaqla, əsas vəsaitlərin və digər aktivlərin satışı, xaric edilməsi və başqa hesabdən silinməsi ilə bağlı xərclər;
- təşkilatın vəsait (kreditlər, kreditlər) ilə təmin edilməsinə görə ödənilən faizlər və:
- təşkilatın vəsaitlə (kreditlər, kreditlər) təmin edilməsinə görə ödənilən faizlər.
- müqavilənin pozulmasına görə cərimələr, cərimələr və müsadirələr;
- təşkilatın vurduğu zərərin ödənilməsi;
- hesabat ilində hesabat edilmiş əvvəlki illərdən zərərlər;
- mənfi məzənnə fərqləri;
- qeyri-normal iqtisadi fəaliyyət nəticəsində yaranan xərclər. [2, s. 8]

Malların satışı, xidmətlərin və işlərin görülməsi ilə bağlı xərclər aşağıdakı bütün şərtlərin yerinə yetirildiyi təqdirdə tanınır:

1. Xərclər müvafiq müqavilə və yaxud qanunvericilik əsasında çəkilib;
2. Xərcin məbləğini etibarlı şəkildə qiymətləndirmək mümkün olduqda;
3. Əməliyyat ilə əlaqəli iqtisadi səmərələrin təşkilatdan çıxması ehtimal olunduqda;

Müəssisənin əsas əməliyyat gəlirləri 60-nömrəli "Əsas əməliyyat gəlirləri" hesabında uçota alınır. [4]

Mühasibat uçotunda yalnız konkret müqaviləyə uyğun olaraq çəkilmiş, məbləği müəyyən edilə bilən xərclər nəzərə alınır. Bundan əlavə, bu əməliyyat nəticəsində təşkilatın iqtisadi səmərəsinin azalacağına əminlik olmalıdır. Bu şərtlərdən ən azı biri yerinə yetirilmədikdə, xərclər əvəzinə debitor borcları tanınır.

3. Vergi uçotunda gəlir və xərclərin mahiyyəti

Vergi uçotunda gəlir və xərclər ilkin uçot sənədləri və vergi uçotu sənədləri əsasında müəyyən edilir. Gəlirlərin tanınması üçün xüsusi prosedur onun müəyyən edilməsi metodundan asılıdır – bu, hesablama metodu və ya pul vəsaiti üsulu ola bilər.

Vergi Məcəlləsinin 131 və 134-cü maddələrinə əsasən vergi ödəyicisi gəlir və xərclərinin uçotunu kassa metodu və yaxud hesablama metodu ilə apara bilər.

Vergi ödəyicisi vergi ili ərzində eyni metoddan istifadə etməli və istifadə olunan uçot metodundan asılı olaraq gəlir və xərcləri onların yarandığı və ya çəkildiyi müvafiq hesabat dövrlərinə aid etməlidir.

Kassa metoduna əsaslanaraq uçotunu aparan vergi ödəyicisi, əldə etdiyi və ya ona sərəncam verdiyi zaman gəliri daxil etməli və xərclər çəkildikdə sonra bu xərcləri gəlirdən çıxmalıdır.

Hesablama yanaşmasından istifadə edərək uçot aparan vergi ödəyicisi gəlirləri toplamaq hüququ və ya xərc çəkmək öhdəliyi yarandıqda gəlir və xərcləri uçota almalıdır. Hər bir vergi ödəyicisindən yoxlanıla bilən faktlara əsaslanan gəlir və xərclərin uçotunu aparması tələb olunur.

İqtisadi fəaliyyət sahələrində vergi məqsədləri üçün gəlirlərin və xərclərin uçotunun aparılması normalarını müvafiq normativ qanunlar tənzimləyir. İctimai iaşə və istehsalat sahələrində vergi məqsədləri üçün gəlirlərin və xərclərin uçotu ilə bağlı mövcud qaydalarda nəzərdə tutulur ki, vergi ödəyicisi onun fəaliyyəti ilə bağlı bütün əməliyyatların başlanmasını, gedişatını və sonunu müəyyən etməyə imkan verən mühasibat uçotunu təmin etsin. Gəlirlər, xərclər, ev təsərrüfatdaxili köçürmələr və aktivlərin silinməsi bu qanunlara uyğun olaraq tələb olunan sənədlərlə, xüsusilə də sərt hesabat formaları ilə bildirilməlidir. [8]

4. Gəlir və xərclərin uçotunun zəruriliyi

Təşkilatın maliyyə hesabatlarında ən azı şirkətin gəlirin tanınması sistemi və malların, işlərin və ya xidmətlərin hazırlığının qiymətləndirilməsi texnikası, habelə inzibati və kommersiya xərclərinin tanınması mexanizmi haqqında məlumat daxil edilməlidir. Təşkilatın gəliri hər bir fəaliyyət növü üzrə gəlirə və digər gəlirlərə bölünərək mənfəət və zərər hesabatına daxil edilməlidir. Xərclər satılan məhsulların, işlərin və xidmətlərin dəyərini inzibati xərclərə, kommersiya xərclərinə və digər xərclərə bölünməklə göstərilir.

Müəyyən müddət ərzində müəssisənin əməliyyatlarından əldə olunan xalis gəlir iş adamları və investorlar üçün o qədər vacibdir ki, bir maliyyə hesabatı - mənfəət və zərər haqqında hesabat - bu məbləğin nə olduğunu və necə müəyyən edildiyini göstərməyə həsr olunur. Mənfəət hesabatı, adətən bir ay və ya bir il üçün gəlir, xərc və xalis gəlir məlumatlarını sadalayan və ümumiləşdirən hesabatdır. O, aşağıdakı bərabərliyə əsaslanır: gəlir - xərclər = xalis gəlir (və ya xalis zərər). Gəlir ilk olaraq göstərilir; aşağıdakı xərclərin siyahısı verilir və onların cəmi gəlirdən çıxılır. Fərq müsbət olarsa, mənfəət və ya xalis gəlir var. Fərq mənfi olarsa, adətən mötərizədə mənfi ədəd kimi təqdim olunan xalis itki var. Mənfəət hesabatı biznesin ən vacib sualına cavab verir: Nə qədər qazanc əldə edir? O, əvvəldən axıra qədər müəyyən bir müddət (ay və ya il) ilə məhdudlaşır. Mənfəət hesabatı uyğunluq prinsipinə əsaslanır, belə ki, o, yalnız müəyyən vaxt pəncərəsində gəlir və xərcləri hesabat verir. Buraya həmin vaxt blokundan əvvəl və ya sonrakı gəlir və ya xərclər daxil deyil. [3, s. 13]

Gəlir və xərcləri əks etdirmək üçün Kommersiya müəssisələri ümumiyyətlə iki sənədin – balans, mənfəət və zərər hesabatının doldurulmasını tələb edən müddəalarından istifadə edirlər.

Hər iki sənəd, əslində, investisiya nəticəsində yaranan mənfəətin məbləğini və onun formalaşması ilə birbaşa əlaqəli xərcləri müəyyənləşdirir. Vergi uçotunun xüsusiyyətləri - bütün gəlirlərin və xərclərin deyil, yalnız fəaliyyət göstərməyən istehsal və satışla birbaşa

əlaqəli olanların daxil edilməsidir. Mühasibat uçotuna alınmayan gəlirlər və xərclər Vergi Məcəlləsində əks etdirilir. [5]

MHBS 1 və MUBS 1-ə uyğun olaraq müəssisə və təşkilatlardan onların təbiəti və ya funksional məqsədi əsasında təsnifatdan istifadə etməklə xərclərin təhlilini təklif etmələri tələb olunur. Təbii ki, belə təhlilin aparılması üçün yuxarıda qeyd olunan hesabat formatları ilə yanaşı, idarəetmə uçotu üzrə toplanmış müvafiq hesabat məlumatlarından da istifadə edilməlidir. Bu, xüsusilə funksional xərc təyinatına uyğun olaraq yerinə yetirilməli olan təhlil üçün doğrudur. Çünki müxtəlif növ müəssisə fəaliyyətinin, əməliyyatlarının və digər hadisələrin maliyyə nəticələrinə təsiri, mənfiyyət və ya zərər potensialı, fəaliyyətin maliyyə nəticələrinin komponentlərinin açıqlanması istifadəçilərə və menecerlərə artıq əldə edilmiş maliyyə nəticələrini daha yaxşı başa düşməyə və bu sahədə gələcək proqnozlar hazırlamağa imkan verəcəkdir. [1, s. 125]

MHBS 1 və MMUS 1-ə uyğun olaraq, xüsusi xərclərin bölüşdürülməsinə dair məlumat gələcək pul vəsaitlərinin hərəkətini proqnozlaşdırmaq üçün faydalıdır, ona görə də əlavə açıqlama tələb olunur. Bu, idarəetmə uçotundan əvvəl müvafiq məlumatların toplanmasını tələb edir. Müxtəlif maddi, qeyri-maddi, insan və maliyyə resurslarından istifadə bugünkü biznes mühitində fəaliyyət göstərən firmanın xərclərini artırır. Bu xərclər dəyər hesabatında əvvəlcə investisiyalar, sonra isə cari xərclər və yenidən investisiyalar kimi göstərilir. Bu məsrəflər ilkin və ikinci dərəcəli əməliyyat, investisiya və maliyyə əməliyyatları nəticəsində yaranır. [1, s. 127]

İlkin investisiyalar və cari məsrəflər əsasən müəssisənin əməliyyat əməliyyatlarına yönəldilir. Nəticələr əsasən həmin iş sektoru tərəfindən yaradılır. Bu nöqteyi-nəzərdən idarəetmə uçotunun əsas məqsədi əməliyyat əməliyyatları ilə bağlı xərclərin uçotunu aparmaqdır. Bu məsrəflər məhsulun yaradılması, işin yerinə yetirilməsi və xidmətlərin göstərilməsində istifadə olunan resursların dəyərini göstərir. Bu xərclər məhsullar satıldıqda, işlər görüldükdə və xidmətlər təklif olunduqda tanınır, nəticədə gəlir əldə edilir və gəlirlər firmaya çatdıqda ödənilir. İstehsal məsrəflərinə və satış nəticələrinə nəzarət etmək, habelə idarəetmə uçotunun əsasını təşkil edən əsas fəaliyyət üzrə məsrəfləri və gəlirləri müqayisə etmək lazımdır. [1, s. 128]

İstehsalın həcmindən asılı olaraq, təşkilatların xərcləri sabit və dəyişənlərə bölünür. Sabit xərclər istehsalın həcmindən asılı deyildir. Bunlara bəzi vergi növləri, amortizasiya, təminat ödənişləri, icarə haqqı, idarə heyətinin əmək haqqı və s. aid etmək olar. Dəyişən xərclər məhsulların, işlərin, xidmətlərin həcminə mütənasib olaraq dəyişir. Dəyişən xərclərə, bir qayda olaraq, maddi xərclər, əsas istehsalat işçilərinin əmək haqqı daxildir.

Pul vəsaitlərinin hərəkətinin idarə edilməsi prosesində sabit və təkrarlanmayan xərclərdən istifadə olunur. Dəyərlər sabit və dəyişən xərclər həcmə azaldıqda mənfiyyətə proqnozlaşdırmaq üçün istifadə olunur. Əsas və qaimə xərclərin nisbəti biznes infrastrukturunu xarakterizə edir. Xərc maddələri təşkilatın maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin bütün aspektlərini əhatə etməyə imkan verir, ümumiləşdirilmiş göstəricilər isə maliyyə hesabatlarının səmərəliliyini artırır.

Nəticə

Müəssisələrdə gəlir və xərclərin uçotunun aparılmasının əsas məqsədi əməliyyatlardan əldə edilən gəlir və xərclərin mövcud qanunvericiliyinə uyğun olaraq düzgün qeyd edilməsini və göstərilməsini təmin etməkdir. Fəaliyyət sahəsindən asılı olmayaraq hər bir müəssisədə fəaliyyətin gələcək strategiyasının hazırlanmasında və səmərəliliyin artırılmasında gəlir və xərclərin uçotundan alınan informasiyaların olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Gəlir və xərclərin tədqiqi müəssisənin səmərəliliyini və rentabelliğini ümumi və xüsusi olaraq qiymətləndirməyə imkan verir. Müəssisənin gəlir və xərclərinin analizinin

nəticələrini nəzərə almadan maliyyə-təsərrüfat əməliyyatlarını aparmaq çətinidir. Gəlir və xərclər təhlilinin nəticələri təşkilatı səmərəli inkişafa yönəldən alətlərdən biri kimi xidmət edir. Gəlir və xərclərin təhlili maliyyə və istehsal potensialındakı əsas qüsurları aşkar edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Səbzəliyev S.M. İdarəetmə uçotu (ali məktəblər üçün dərslik). Bakı: Elm və təhsil, 2014. 523 s.
2. Дорман В.Н. Коммерческая организация: доходы и расходы, финансовый результат. Екатеринбург: Издательств Уральского университета. 2016, 8, 52-54 s.
3. Christine Jonick. "Principles of financial accounting".D. 320 s.
<https://oer.galileo.usg.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=business-textbooks>
4. <https://www.muhasib.az/article.php?cat=2&n=810>
5. <https://www.ucmsgroup.ru/blog/poryadok-ucheta-dohodov-i-raskhodov-organizacii/>
6. https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61748/4d4a1cdd9a1b9bc7041b2eb4639905c9d5c46ad4/
7. <https://class365.ru/uchet-tovarov-uslug/uchet-dohodov-i-raskhodov/>
8. <https://vergiler.az/news/taxes/5416.html>.

Summary

Elnur Bakhshiyev

Importance of recording income and expenses in enterprises

Enterprises are created to organize entrepreneurial activities with the aim of meeting the needs of society, in addition to making a profit. By its essence, entrepreneurial activity includes production and sale of products, labor activity and provision of services, stock market operations. The company can engage in any type of activity or all types at the same time.

As entrepreneurship grows, the importance of accounting data in the areas of management, control and analysis of entrepreneurial activity also increases. In modern times, the information collected from the accounting of income and expenses of the enterprise is of great importance for making management decisions in enterprises.

The income and expenses incurred while carrying out entrepreneurial activity of the enterprise must be recorded in the accounting in a timely and correct manner in accordance with the current legislation of the Republic of Azerbaijan.

Accounting provides information necessary for enterprise management, prevention of negative situations in the course of economic activity, control of the state of assets, capital and liabilities of the economic entity, and analysis of the financial situation. The income and expenses of the organization are the main elements that affect the achievement of profits and the amount of taxes paid on those profits. For this reason, the regulation of accounting of income and expenses is considered as one of the most important elements of accounting and tax legislation and is traditionally indicated as a field of scientific research.

The indicators of income and expenses of the enterprise are used not only to control the activity of the enterprise, but also to calculate the taxable profit and are governed by the Tax and Administrative Codes, which allow the imposition of fines for violation of the rules. The study of the practice of accounting for income and expenses in commercial organizations revealed that the current general trend toward separate accounting and tax accounting creates significant difficulties in organizing control over the correctness and completeness of the reflection of income and expenses in tax accounting and the formation of tax calculations. The important point in overcoming these challenges is effective income and cost accounting, which guarantees the receipt of comprehensive and trustworthy information for the execution of tax computations in compliance with tax legislation requirements.

In the article, the essence of accounting of income and expenses in public and private enterprises, types of income and expenses, classification, methods of their accounting, the importance of information obtained from accounting of income and expenses in the preparation of the future activity and management strategy of the enterprise were discussed.

Keywords: Income, Expenses, Accounting, Classification of income and expenses, Tax accounting

Важность учета доходов и расходов на предприятиях

Предприятия создаются для организации предпринимательской деятельности с целью удовлетворения потребностей общества, помимо получения прибыли. По своей сути предпринимательская деятельность включает производство и реализацию продукции, трудовую деятельность и оказание услуг, операции на фондовом рынке. Компания может заниматься любым видом деятельности или всеми видами одновременно.

По мере роста предпринимательства возрастает и значение учетных данных в сферах управления, контроля и анализа предпринимательской деятельности. В современное время информация, собираемая из учета доходов и расходов предприятия, имеет большое значение для принятия управленческих решений на предприятиях.

Доходы и расходы, возникающие при осуществлении предпринимательской деятельности предприятия, должны своевременно и правильно отражаться в бухгалтерском учете в соответствии с действующим законодательством Азербайджанской Республики.

Бухгалтерский учет дает информацию, необходимую для управления предприятием, предупреждения негативных ситуаций в процессе хозяйственной деятельности, контроля за состоянием активов, капитала и обязательств хозяйствующего субъекта, анализа финансового положения. Доходы и расходы организации являются основными элементами, влияющими на получение прибыли и на сумму налогов, уплачиваемых с этой прибыли. По этой причине регулирование учета доходов и расходов рассматривается как один из важнейших элементов бухгалтерского и налогового законодательства и традиционно указывается как область научных исследований.

Показатели доходов и расходов предприятия используются не только для контроля за деятельностью предприятия, но и для расчета налогооблагаемой прибыли и регулируются Налоговым и Административным кодексами, которые допускают наложение штрафов за нарушение правил. Изучение практики учета доходов и расходов в коммерческих организациях выявило, что сложившаяся в настоящее время общая тенденция к раздельному бухгалтерскому и налоговому учету создает значительные трудности в организации контроля за правильностью и полнотой отражения доходов и расходов в налоговом учете и формировании налоговых расчетов. Важным моментом в преодолении этих вызовов является эффективный учет доходов и расходов, гарантирующий получение полной и достоверной информации для осуществления налоговых расчетов с соблюдением требований налогового законодательства.

В статье сущность учета доходов и расходов на государственных и частных предприятиях, виды доходов и расходов, классификация, методы их учета, значение информации, полученной в результате учета доходов и расходов при подготовке будущей деятельности и обсуждалась стратегия управления предприятием.

Ключевые слова: *доходы, расходы, бухгалтерский учет, классификация доходов и расходов, налоговый учет*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Həsənli Yadulla Həmdulla oğlunun rəyi əsasında çapaməsləhət görülmüşdür.